

Mistrzejowice, nowohucka sypialnia i robotnicze zaplecze kombinatu metalurgicznego

Nowa Huta to sztandarowe dzieło planu sześcioletniego, miasto, które nigdy nie stało się samodzielnym miastem. Mistrzejowice natomiast, ojczyzna sześćdziesięciu tysięcy krakowian-nowohucian, to część Nowej Huty, nieodłączny element jej złożonej struktury społeczno-kulturowo-politycznej. Mistrzejowice to dzieło o charakterze przede wszystkim urbanistycznym.

W obecnym 2017 roku obchodzimy jubileusz pięćdziesięciolecia mistrzejowickich osiedli. Jak powstały? To bardzo interesująca, choć, niestety, wciąż mało udokumentowana opowieść.

Początku historii współczesnych Mistrzejowic doszukiwać się możemy już w końcu lat pięćdziesiątych, kiedy kierownictwo budowy Nowej Huty podjęło decyzję o powiększeniu dzielnicy o kolejne osiedla. Pierwszym jej elementem w ramach tzw. drugiego etapu budowy były tereny dawnych wsi: Bieńczyc i Krzesławic. Rozbudowa Bieńczyc i budowa osiedli na Wzgórzach Krzesławickich miała w pierwszej kolejności zabezpieczyć kombinat metalurgiczny, czyli Hutę im. Lenina, w kadre robotniczą i techniczną. Już w trakcie budowy wiadomo było, że zapotrzebowanie Polski na stal jest ogromne, więc i zasoby mieszkaniowe będą niewystarczające.

W lutym 1962 roku utworzono Zarząd Rozbudowy Krakowa, a kierownictwo podjęło decyzję o wcieleniu w życie planu rozbudowy Nowej Huty w ramach trzeciego etapu. Decyzją kierownictwa pod zabudowę zostały wskazane tereny zlokalizowane w kierunku północno-zachodnim, na północ od lotniska Rakowice-Czyżyny, niedaleko wsi Mistrzejowice. Teren ten idealnie wpisywał się w projekt rozbudowy Nowej Huty, zwłaszcza, że podjęto ostateczną decyzję o likwidacji uciążliwego dla mieszkańców i budowniczych lotniska w Rakowicach i Czyżynach. Obszary te, zgodnie z ówczesnymi zdjęciami lotniczymi, były głównie terenami rolniczymi, bez zabudowy, leżące na starym szlaku komunikacyjnym pomiędzy Nową Hutą a Prądnikiem Czerwonym i dalej centrum Krakowa.

W roku 1963 został rozpisany konkurs na projekt urbanistyczny zabudowy Mistrzejowic. Wygrał go profesor Witold Cęckiewicz ze współpracownikami: Jerzym Gardulskim, Marią Czerwińską i Marią Rekaszys. Głównymi projektantami w zakresie architektury byli Maria i Jerzy Chronowscy, natomiast głównym urbanistą została Maria Czerwińska.

Początkowo projekt zakładał budowę czterech osiedli mieszkaniowych dla około czterdziestu tysięcy mieszkańców wraz z centrum handlowo-usługowym. Projekt „Liść” albo

„Płuca” to imponująca i nowatorska jak na owe czasy propozycja umieszczenia w skoncentrowanej tkance mieszkaniowej elementów architektury społecznej, obiektów handlu i komunikacji. Zaproponowany przez Witolda Cęckiewicza zespół architektoniczno-urbanistyczny obejmował cztery niezależne osiedla mieszkaniowe, tworzące jedną większą strukturę, ulokowaną względem osi dzisiejszej ulicy Srebrnych Orłów i dalej ulic księdza Kazimierza Jancarza i Piasta Kołodzieja. Teren ten odznacza się sporymi wzniesieniami, co charakteryzuje Mistrzejowice jako osiedla o wyjątkowych walorach widokowych. Dzisiejsze osiedle Kombatantów miało pełnić według projektu funkcję administracyjno-handlową dla mieszkańców Mistrzejowic i Bieńczyc, lecz pomysł ten nigdy nie został zrealizowany, a wskutek permanentnego braku mieszkań teren ten został zagospodarowany w końcu lat siedemdziesiątych pod kolejne osiedle mieszkaniowe.

Budowa zespołu rozpoczyna się w roku 1967 od prac geodezyjnych i przygotowawczych. Pierwszym, realizowanym od roku 1968, jest osiedle Tysiąclecia, roboczo w projekcie nazwane Wiosennym. Pierwsze bloki powstają według projektów architektonicznych wczesnych lat sześćdziesiątych, wyjątkowo oszczędnych w metraż i zaplecze sanitarne. Kolejne budynki na osiedlu Tysiąclecia powstają już według koncepcji tzw. „późnego Gomułki” i projekty mieszkań znacznie odbiegają od tych, według których budowano osiedla w ramach drugiego etapu rozbudowy Nowej Huty, czyli osiedli bieńczyckich i zlokalizowanych na Wzgórzach Krzesławickich. Jednocześnie rozpoczęto budowę osiedla roboczo nazwanego Letnim, czyli dzisiejszego Złotego Wieku. Oba osiedla, Tysiąclecia i Złotego Wieku, ukończone zostały w roku 1973. W roku 1970 na terenie osiedla Tysiąclecia powstała pierwsza placówka oświatowa- Szkoła Podstawowa nr 126, w której naukę rozpoczęło 578 uczniów. Na terenie osiedla powstały też inne placówki edukacyjne: Młodzieżowy Dom Kultury, żłobek i przedszkole. W roku 1972, jako druga szkoła w Mistrzejowicach, powstała Szkoła Podstawowa nr 85 imienia Jana Kochanowskiego (od roku 2004- księdza Kazimierza Jancarza). W roku 1974 jej uczniowie wzięli udział w odsłonięciu postawionego nieopodal pomnika tego najwybitniejszego twórcy okresu polskiego renesansu. W tym też roku zostają zapoczątkowane prace przy budowie pozostałych dwóch osiedli: Bohaterów Września, nazywanego Jesiennym, oraz Piastów-Zimowego. Ciekawym rozwiązaniem był projekt Olgierda Krajewskiego lokalizacji dużych i małych pawilonów handlowych na terenie wszystkich osiedli: w głębi zlokalizowane miały być małe, „podręczne” pawilony handlowe, a wzdłuż dzisiejszych ulic ks. Kazimierza Jancarza oraz Piasta Kołodzieja- duże zespoły, centra handlowo-usługowe. Pierwsze z nich, zlokalizowane pomiędzy osiedlami Tysiąclecia i Złotego Wieku, zostało zrealizowane

w całości. Drugie natomiast, pomiędzy osiedlami Bohaterów Września i Piastów, zrealizowane zostało tylko po stronie osiedla Bohaterów Września. Już w połowie lat siedemdziesiątych nastąpił kryzys w polityce gospodarczej Gierka, który spowodował zmiany w planach architektoniczno-urbanistycznych kompleksu osiedli mistrzejowickich. Podobnie jak założenie „starej” Nowej Huty, tak i założenie zespołu osiedli mistrzejowickich, nie doczekało się ostatecznej realizacji, np. w miejscu dzisiejszego bloku nr 41 na osiedlu Piastów miał powstać bliźniaczy budynek pawilonu handlowego z osiedla Złotego Wieku.

W dalszej kolejności projekt został uzupełniony o osiedla: w roku 1979 - Kombatantów, 1986 - Mistrzejowice Nowe, 1987 - Oświecenia i 1992 - Srebrnych Orłów. Na terenie tych osiedli brak już rozwiązań zaprojektowanych i zrealizowanych na terenie osiedli Tysiąclecia i Złotego Wieku, takich jak szkoły, przedszkola, żłobki, domy kultury czy pawilony handlowe.

Początek mistrzejowickich osiedli to także ciekawostki dotyczące zieleni. Na terenie osiedli sadzono drzewa i krzewy według określonej sztuki ogrodniczej, dlatego przez wiele lat mogliśmy wiosną obserwować drzewa i krzewy kwitnące wszystkimi kolorami tęczy. Do prac nad zielenią zatrudnieni zostali przez Spółdzielnię Mieszkaniową „Hutnik” wykwalifikowani ogrodnicy. W naturalnym zagłębieniu pomiędzy dzisiejszymi osiedlami Tysiąclecia i Oświecenia powstał park. Wokoło fortów Batowice i Mistrzejowice także zaprojektowano tereny zielone, a pomiędzy osiedlami Złotego Wieku i Bohaterów Września powstały tereny sportowo-rekreacyjne, z niezrealizowanym niestety projektem basenu letniego, kortami tenisowymi i lodowiskiem.

W plenerze stawały rzeźby i inne instalacje artystyczne, między innymi na osiedlu Tysiąclecia „Spirala kosmiczna” Antoniego Hajduckiego czy „Zdobyta przestrzeń” Mariana Kruczka. Na terenie osiedla Piastów znajduje się rzeźba „Macierzyństwo”, a na Bohaterów Września kompozycja abstrakcyjna „Oman” - obie o nieokreślonym jednoznacznie autorstwie.

28 listopada 1974 roku do użytku zostaje oddana linia tramwajowa do Mistrzejowic. Znacznie wcześniej, bo od roku 1969, do Mistrzejowic docierają autobusy. Pierwsza pętla autobusowa, dla linii 123, 128 oraz 136, powstaje przy dzisiejszej ulicy Bitwy nad Bzurą. Co ciekawe, pętla zlokalizowana była w znacznej odległości od osiedli i z tego powodu podjęto decyzję o przeniesieniu jej na parking przed blokiem nr 59 na osiedlu Tysiąclecia. Od tej pory pętla nosi nazwę „Mistrzejowice”.

Kolejne przeniesienie pętli autobusowej ze względu na znaczną uciążliwość nastąpiło w połowie 1986 roku na teren położony vis a vis pętli tramwajowej, wybudowanej po stronie osiedla Złotego Wieku. 8 stycznia 1976 roku została oddana do użytku odnoga linii

tramwajowej do osiedla Piastów i Bohaterów Września. Do obsługi linii skierowano tramwaje o numerze 14. Pętla autobusowa o nazwie „Osiedle Piastów” powstała w roku 1980.

Mistrzejowice odznaczają się również bogatą historią życia religijnego. Po wielu perturbacjach związanych z parafią w Mistrzejowicach, 8 maja 1976 roku rusza budowa nowego, długo wyczekiwanego przez mieszkańców kościoła, według projektu architekta Józefa Dutkiewicza. 15 sierpnia 1990 roku powstaje parafia Matki Boskiej Nieustającej Pomocy na osiedlu Bohaterów Września, a 17 czerwca 1991 rozpoczyna się budowa kościoła.

Jednak historia kościoła mistrzejowickiego to zupełnie odrębna opowieść.

Opracował: Sławomir Dymacz